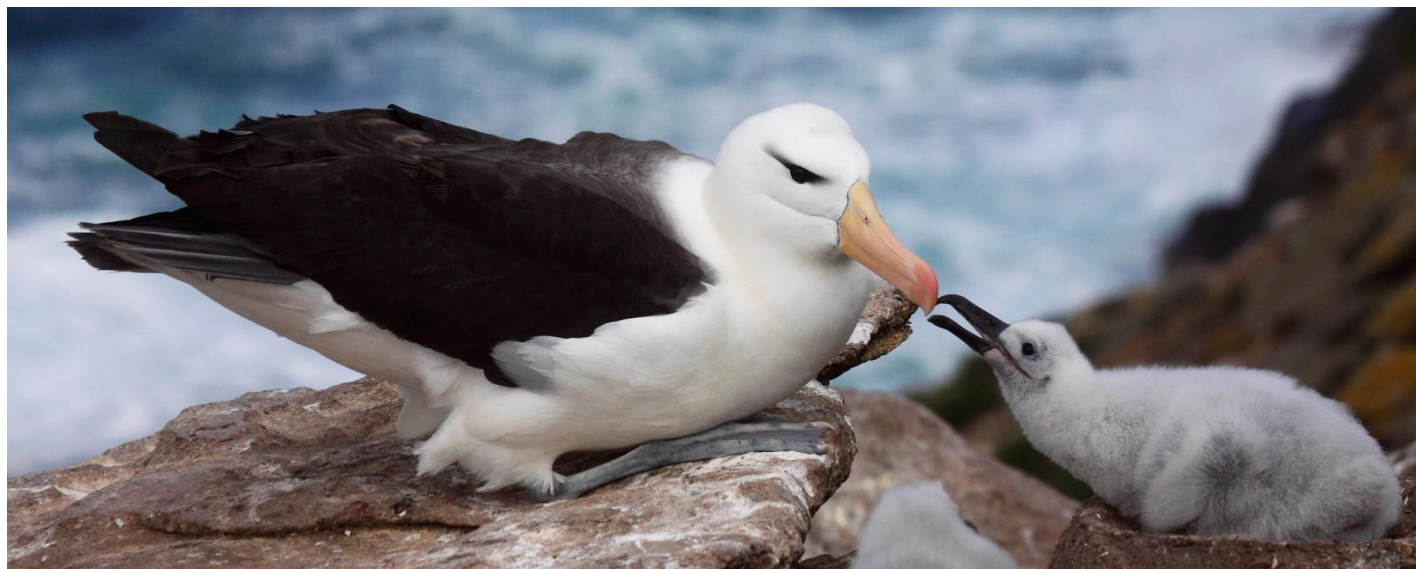

DOF - Dansk Ornitologisk Forening

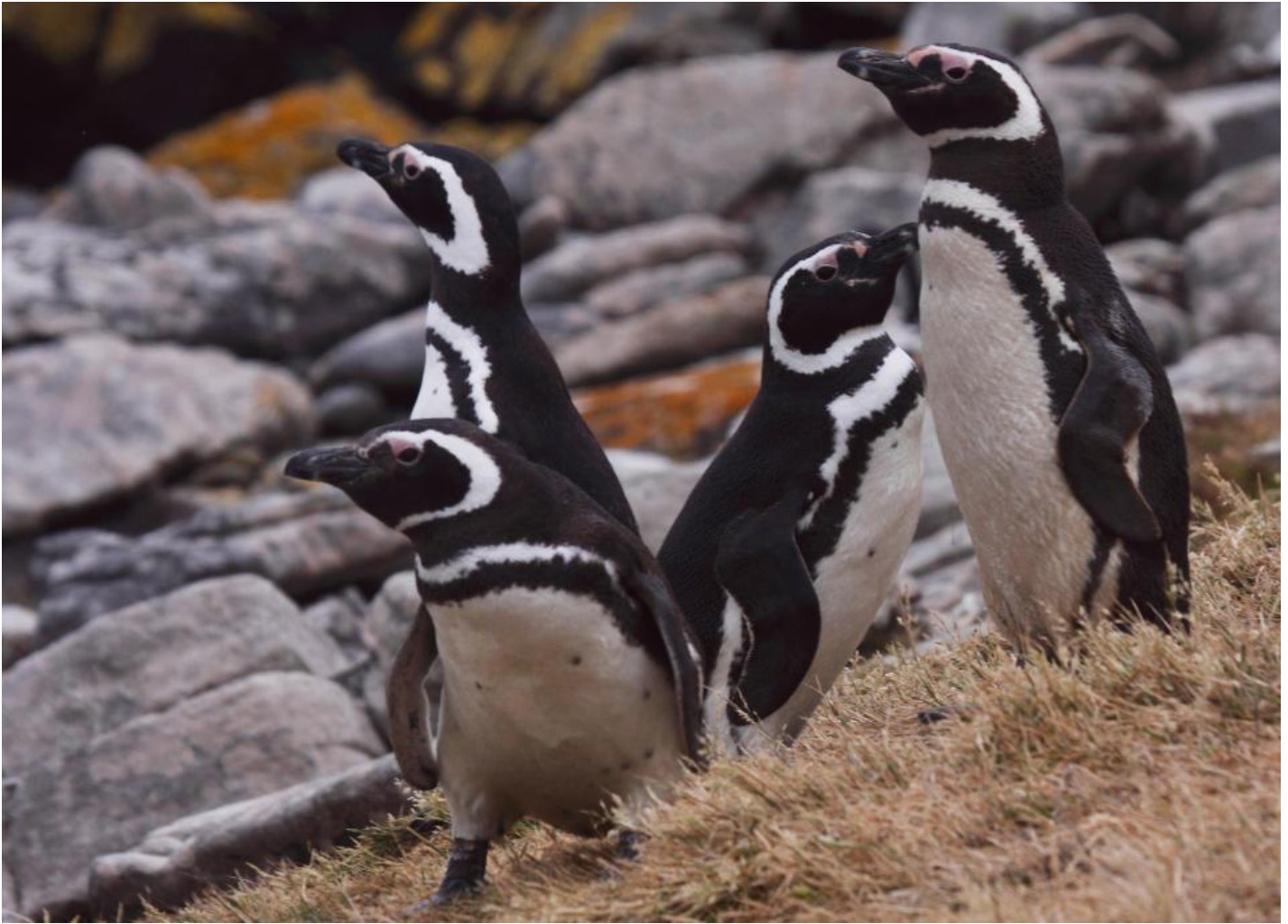

Fuglekig på kanten af verden og livet

Der findes stadig et kontinent, der er som en jomfruelig ødemark. Med millioner af pingviner, havfugle og hvaler. Med forunderlige blå isfjelde og mytiske albatrosser, som søger efter druknede sjæle, der vil med dem ud og svæve i Evigheden. Det er ikke uden grund, at Antarktis altid har tiltrukket mennesker med eventyr i blodet.

Antarktis er noget helt særligt. Det bundfrosne kontinent har isen og kulden til fælles med Arktis i den modsatte ende af kloden, men ellers er Jordens to bundfrosne polarområder forskellige som dag og nat.

På Antarktis er der næsten ingen måger. Til gengæld er der mængder af stormfugle; skråper, stormsvale og albatrosser. På samme vis er alkefuglenes økologiske niche her udfyldt af pingviner. Her er hverken isbjørne eller andre landrovdyr, men i havet lurer søleoparderne. Det er med andre ord som at komme til en helt ny verden.

Magellanpingvin er almindelig på Falklandsøerne, hvor denne lille flok er fotograferet i januar 2010. Foto: Søren Skov.

At rejse i Antarktis er også helt anderledes end at rejse i Arktis; først og fremmest fordi Arktis er beboet. Der er ganske vist langt mellem menneskene, men hist og her er der bygder og småbyer, og derfor også lufthavne og rigtige havne. Sådan er det ikke i Antarktis. Her er kun nogle ganske få videnskabsmænd og forskere fordelt på fjerne videnskabelige stationer.

For at opleve Antarktis er det derfor nødvendigt med en lang og ofte anstrengende sørejse, hvor man skal krydse havområder, der er berygtet for at kunne byde på voldsomme storme og bølger så høje som fleretages huse. At rejsen til Antarktis er både langsommelig og anstrengende synes imidlertid blot at understrege, at Antarktis er et ekstremt kontinent. Med verdens vildeste vejr og et fugle- og dyreliv, man ikke finder andre steder.

Magellanbökkasinen er en nær slægtning til vores egen dobbeltbökkasin. Falklandsøerne, januar 2010. Foto: Søren Skov.

De første albatrosser

Allerede da vi forlader det stille vand i Beagle Kanalen i Tierra del Fuego og kommer ud i Sydhavets noget mere urolige bølger, ser vi dem. Albatrosserne. På deres stive vinger synes de nærmest at ride hen over bølgerne. Her er flest af de små sortbrynede albatrosser. Men også nogle få af de store konge- og vandrealbatrosser lader sig se.

Med et vingefang på tre en halv meter er vandrealbatrossen verdens største flyvende fugl og dertil et aerodynamisk vidunder, der kan flyve enorme strækninger, når den ligesom vores hjemlige mallebuk rider hen over bølgerne på stive vinger.

Måske er det derfor, at der i Sydhavet er så mange myter knyttet til albatrosserne. Myter om, at de i virkeligheden er druknede sømænd, der ikke dør, når de forlader denne verden, men i stedet flyver videre ind i Evigheden - dømt til for altid at svæve hen over Sydhavets urolige bølger, der ligesom de druknede sømænd aldrig finder hvile.

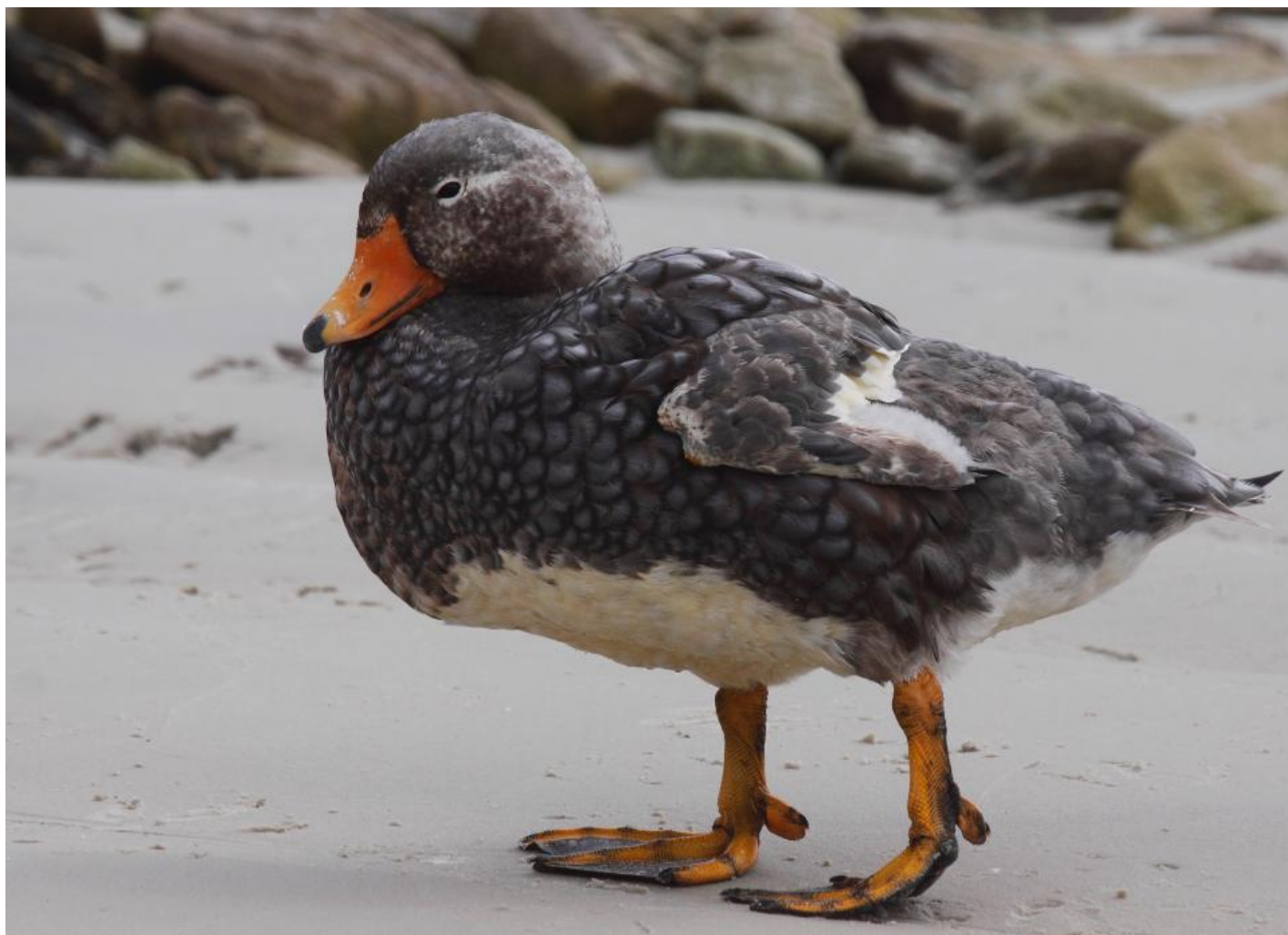

Falklandcaracara er en specialitet for Falklandsøerne. Foto: Søren Skov.

Sydhavet er kendt for de mange forlis i det stormfyldte farvand. Man aner en sammenhæng. Er det derfor, at de fleste af verdens albatrosser findes netop her? De første dage er der ikke brug for Plancius' evne til at ligge godt i søen. Det lader til, at Sydhavet ikke vil vedkende sig sit dårlige ry.

Sejladsen mellem Tierra del Fuego og Falklandsøerne byder på en behagelig brise og lange, uskadelige bølger, der blot er et par meter høje. For en fuglekigger er det eventyrligt at stå udendørs på dækket og se de mange havfugle, der hele tiden er omkring skibet. Foruden albatrosser er her kæmpestormfugle, flere arter skråper, stormsvale og de første hvalfugle.

Det gode vejr fortsætter på Falklandsøerne. I ro og mag besøger vi flere små øer, hvor vi kan gå rundt mellem kolonier af springpingvin og sortbrynet albatros samt specialiteter som Falklandkæmpeand og små endemiske gærdesmutter.

Den endemiske Falklandkæmpeand har så små vinger, at den har mistet evnen til at flyve. Falklandsøerne, januar 2010. Foto: Søren Skov.

Så snart vi står ud af havnen i Stanley på Falklandsøerne, synes Sydhavet dog at ville vise sin sande karakter. Den friske vind bliver til kuling, der snart vokser til storm. Gennem 20-25 meter høje bølger og vindstyrker på op mod 25-30 meter i sekundet sejler - eller rettere ruller - vi frem mod Sydgeorgien.

Stormen holder os nede i kahytterne det meste af tiden. På skibets indre dæk er bevægelserne så voldsomme, at man let kan blive kastet fra den ene ende af lokalet til den anden. Alle de ydre dæk er låst af, da de overskyldes, hver gang Plancius hugger i søen.

Når man står på broen øverst oppe, kan man det ene øjeblik se bølgerne i øjenhøjde for i det næste øjeblik at være højt hævet over det oprørte hav. Også maverne er i oprør hos de fleste af os. Det kniber derfor med at nyde de mange havfugle. Men albatrosserne har det godt. Jo mere vinden hyler og raser, jo mere bolttrer albatrosserne sig, når de jager hen over bølgesprøjt og bølgetoppe.

Stormen forsinker os med halvanden dag. Men efter godt fire urolige døgn på havet når vi omsider frem til en af verdens mest isolerede øer: Sydgeorgien, der tager imod os med små blå isbjerge, brede bræer og millioner af pingviner og pelssæler.

Sydgeorgien er berygtet for sine barske, ugæstfri kyster og sit dårlige vejr. Men samtidig er den 160 kilometer lange ø også berømt som et uberørt naturparadis, hvor pelssæler og pingviner ikke har lært at frygte mennesket

og derfor tillidsfuldt kan ses på få meters afstand.

Artiklens forfatter på Sydgeorgien – i baggrunden ses nogle få af øens mange kongepingviner. Alene denne koloni omfatter omkring 100.000 par. Januar 2010.

Især de store kolonier af kongepingvin med flere end 100.000 fugle gør et uforglemmeligt indtryk. Udover en videnskabelig station er der i dag ingen faste beboere på øen, og derfor heller ikke hverken funktionsdygtige havne eller moler. Selv troværdige søkort er en mangelvare.

Da stormen har lagt sig, så vi kan komme i land, må hver landgang på øen derfor ske med vores medbragte zodiac-gummibåde, der sættes i søen, når Plancius ankrer op på flere kilometers afstand fra kysten for ikke at komme for tæt på ukendte klippeskær.

De sort-hvide pingviner på de blå isbjerge er som et syn fra en helt anden verden. Her er det en lille flok adeliepingvin, der har søgt op på isen. Antarktis, januar 2010. Foto: Søren Skov.

Men det er ikke klippeskærene, der truer os, da den ene landgang er ved at forvandle os til albatrosser.

Pludselig storm

Selv om det er næsten vindstille og dermed roligt vejr, burde vi ane uråd, da vi ser en albatros, der dovent ligger på havet, mens vi i vores zodiac-gummibåde cruiser ind mod Sydgeorgiens rå kyst.

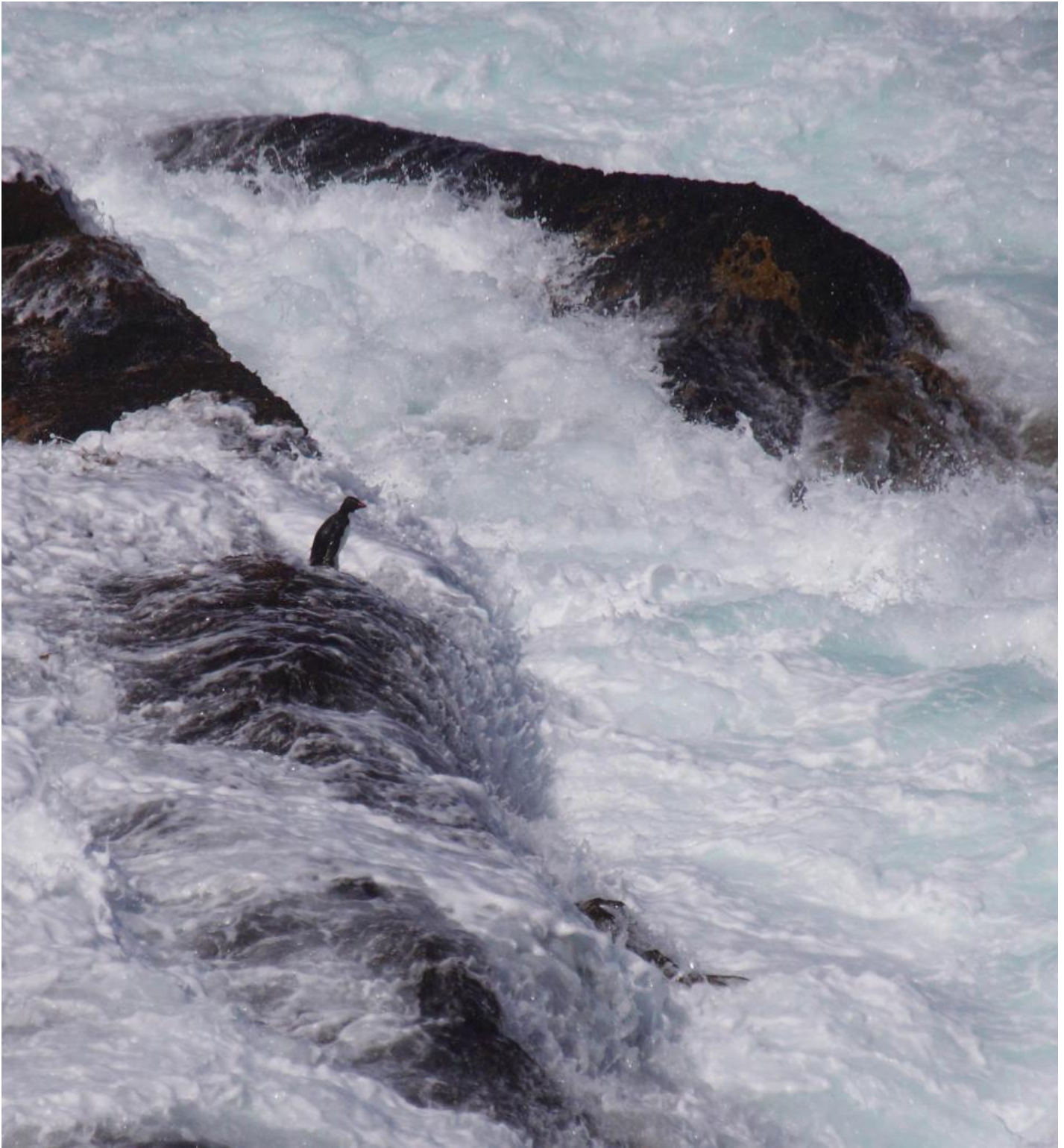
Endnu engang vil vi lade os imponere over vrimlen af pingviner, der er så tillidsfulde, at de vraltende kommer hen for at hilse på os, inden de med et æsellignende skrig tager afsked med hinanden og kaster sig ud i bølgerne i deres jagt på fisk til de forslugne unger i kolonien.

Kongepingvinen er en karismatisk skabning. En af de fugle, man gerne rejser til verdens ende for at se. Antarktis, januar 2010. Foto: Søren Skov.

Da vi et par timer senere skal sejle tilbage, viser de første snefnug sig sammen med en svag, men opfriskende vind. Der er et vejrskifte på vej, men vi slår det hen. Der er jo kun en kort sejlads i gummibåden til Plancius, der roligt ligger for anker et par kilometer fra kysten. Men mens vi sidder og vugger i gummibådene, skifter vejret til storm.

Det går så hurtigt, at det hele forekommer uvirkeligt. Det ene øjeblik sidder vi trygt på kanten af gummibåden med udsigt til en koloni af guldløkket pingvin. Det næste er vi omgivet af tre-fire meter høje bølger i et forrygende blæsevejr, hvor vi knapt nok kan råbe til hinanden.

En springpingvin gør klar til at hoppe ud i de frådende bølger. Den stærke brænding generer tilsyneladende ikke de hårdføre pingviner. Falklandsøerne, januar 2010. Foto: Søren Skov.

Hver gang, vi nærmer os en ny bølge, stiger gummibåden så stejlt, at vi frygter, at den kæntrer. Vi kryber derfor sammen i bunden af båden for at give den så lavt et tyngdepunkt som muligt, alt imens gummibåden fyldes af iskoldt havvand, hver gang bølgerne slår ind over os. Om bord på Plancius bliver vindstyrken målt til 31 meter i sekundet. Det er vindstyrke 11 på den gamle Beaufort-skala og dermed på grænsen til orkan, der starter ved 32 meter i sekundet.

En australsk kvinde ved siden af mig går i panik og skrider gentagne gange ud i blæsten, at "nu dør vi". Ingen modsiger hende. En albatros flyver forbi, mens vi langsomt nærmer os Plancius. Søgende efter nye sjæle.

Sortbrynet albatros er den mest almindelige albatros i denne del af Sydhavet. Her ses en albatros til havs. Sydhavet omkring Antarktis, januar 2010. Foto: Søren Skov.

Mens vi glider op og ned ad bølgerne for at nå frem til Plancius, går det pludselig op for os, at skibet sejler væk fra os. Stemningen i gummibåden falder om muligt til et nyt lavpunkt, indtil vi erkender, at manøvren skyldes, at bølgerne ganske enkelt er for høje til, at vi kan komme om bord. Kaptajnen er derfor ved at styre skibet i læ af kysten. Samtidig vender han Plancius, så hun ligger med siden til og dermed kan dæmpe bølgerne mest muligt.

Da vi når i læ af Plancius, er bølgerne kun en til halvanden meter høje, og da det efter mange forsøg lykkes for os i den forreste gummibåd at gribe et tov, der kastes ned til os, bliver den ene ende af gummibåden trukket over mod skibssiden, så vi kan springe hen over bølgerne til landgangstrappen og komme om bord.

Så godt går det ikke for den næste gummibåd. I den stærke blæst og høje bølgegang er den flere gange ved at blive mast mellem landgangstrappen og skroget af Plancius. Det ender med, at de må opgive og sejle retur til kysten, efter at der er blevet kastet nødhjælpsudstyr ned til dem. Den nærmeste redningshelikopter er på Falklandsøerne og dermed 1300 kilometer væk. På Sydgeorgien er den eneste nødhjælp, man kan få, den som skibet selv medbringer.

Da passagererne på den anden gummibåd når i land, er de alle stærkt forkomne, og to af dem har siddet så længe i det isnende havvand, at de er bevidstløse af kulde - faktisk virker de nærmest livløse. Her kommer

nødhjælpsudstyret til sin ret.

Den ene passager bliver reddet af skibslægen, mens den anden redder livet takket være en kvindelig guide, der har arbejdet på de britiske videnskabelige stationer på Antarktis. Hun er blevet trænet i førstehjælp i polaregne af den britiske flåde. Omgående tager hun alt tøjet af den bevidstløse medpassager og lægger ham ned i en sæk, som normalt bruges til opsamling af redningsveste. Derefter tager hun også selv tøjet af og lægger sig ovenpå den bevidstløse mand med en snes tykke tæpper ovenpå, så den underafkølede mand langsomt varmes op af hendes kropsvarme.

Shackletons grav

Sidst på eftermiddagen lægger uvejret sig lige så pludseligt, som det kom. Vi får at vide, at det er yderst sjældent, at vejret skifter så hurtigt og voldsomt, som vi netop har oplevet det. Vores tyske ekspeditionsleder, der har erfaring fra en lang række rejser i Antarktis, har aldrig oplevet noget lignende. Men vi er dog langt fra de første, der har oplevet Sydgeorgiens rå vejrlig.

I den forladte hvalfangerby Grytviken finder man Ernest Shackletons grav. Han var en af de mest berømte polarfarere gennem tiden og stod i spidsen for flere ekstreme ekspeditioner til Antarktis, men på trods af dette mistede han efter sigende aldrig en eneste mand. Mest kendt er nok hans ekspedition i årene 1914-17. Her frøs hans skib Endurance inde i den antarktiske pakis 1200 kilometer sydvest for Sydgeorgien.

Den Antarktiske Halvø byder på enestående landskaber, der er formet af is og sne. Januar 2010. Foto: Søren Skov.

Da Endurance til sidst blev knust af isen, sejlede Shackleton sammen med fem andre søfolk af sted efter hjælp i en lille robåd, som de udrustede med et sejl. Efter en 17 dage lang farefuld færd over Sydhavet, hvor de i deres lille skrøbelige båd oplevede en voldsom storm med op til 50 meter høje bølger, nåede de frem til Sydgeorgien. Deres mad var for længst sluppet op, men alligevel formåede de udhungrede ekspeditionsfolk at krydse øens barske indre med kilometerhøje bjerge og bræer, for tre dage senere at nå frem til en hvalfangerstation på den anden side af øen.

Sydlig mallekonge – den ligner vores egen mallekonge meget, men er en sydlig slægtning og en selvstændig art. Sydhavet ved Antarktis, januar 2010. Foto: Søren Skov.

Under en ny ekspedition få år senere døde Shackleton af et hjertestop på Sydgeorgien. Han er begravet på Grytvikens øde kirkegård, hvor pingviner og sæler i dag færdes hjemmefra blandt de forladte gravsteder, hvor en blandet skare af søfolk og hvalfangere har fundet deres sidste hvilested. En stor del af dem er unge nordmænd. En forvitret gravsten fortæller således stilfærdigt, at her ligger de jordiske rester af en 22-årig ung mand fra Larvik. Stenen har ingen oplysninger om, hvordan han mødte sin skæbne. Faldt han over bord, da han skulle op i rigningen for at sætte sejl i dårligt vejr? Eller var det Den Spanske Syge, der krævede dette offer?

Hvalfangernes blodrus

For 100 år siden var Sydgeorgien og havnen ved Grytviken kendt af alle raske søfolk i de norske kystbyer. Selv om Sydgeorgien lå mere end 10.000 kilometer borte, var rigdommene så tillokkende, at unge fattige søfolk og fiskere fra det meste af Norge gerne begav sig ud på en farefuld rejse i datidens spinkle sejlskibe. Navnet Grytviken

fortæller den dag i dag, hvad her foregik. Man kan endda stadig se de store rustne gryder og store fabrikslignende kogekar.

Kongepingvinerne har i dag indtaget Grytviken, hvor de færdes hjemmefra omkring de gamle hvalfangerbåde. Antarktis, januar 2010. Foto: Søren Skov.

Sydgeorgien var centrum for den omfattende hvalfangst, der i første halvdel af 1900-tallet næsten udryddede de store hvaler i Sydhavet. Her blev titusindvis af hvaler skåret op og kogt, så man kunne udvinde den værdifulde hvalolie, der for 100 år siden var den mest anvendte energikilde til gadebelysningen i de europæiske og amerikanske storbyer.

Den første norske hvalfangerstation blev grundlagt på Sydgeorgien i 1904. Nedslagtningen af de store hvaler var en så givtig forretning, at der i 1912 var hele syv hvalfangerstationer på Sydgeorgien - hovedparten af dem norske. Også sæler og pingviner blev slagtet i hundredtusindvis og kogt til olie i de store gryder.

Selv efter flere årtiers efterstræbelse var pingvinerne stadig så tillidsfulde, at hvalfangerne uden besvær kunne gå hen til dem, løfte dem op og putte dem ned i en sæk, så de var klar til gryden.

For ikke kun at leve af hvaler, sæler og pingviner, medbragte de norske hvalfangere tamme rensdyr på deres sejlbåde, der kunne være flere måneder om at nå frem til Sydgeorgien. Her blev rensdyrene sluppet fri, og da naturen på Sydgeorgien minder om Svalbard og Finmarken i det nordlige Norge, stortrivedes de udsatte rener. Den dag i dag lever der flere tusinde rensdyr i Sydgeorgiens fjelde.

I mellemkrigstiden blev sejlskibene erstattet med stålskibe med motor. Sejlene blev erstattet med motorer. Nu kunne hvalfangsten i Sydhavet rigtigt effektiviseres, og fangsten blev en blodrus. Fra hvalfangerstationerne på

Sydgeorgien blev hvalerne i hele Sydhavet jagtet skånselsløst.

Først blev blåhvalen stort set udryddet. Så begyndte man i stedet at slagte finhvaler. Da de også næsten var væk, blev det pukkel- og sejhvalernes tur. Til sidst var der ganske enkelt så få store hvaler tilbage, at de ikke var til at finde i det uendelige hav. Fangsten kunne derfor ikke længere svare sig.

Som den sidste hvalfangerstation blev Grytviken endeligt lukket i 1965.

Millioner af pingviner

Tåge, slud og endnu et stormvejr præger sejladsen fra Sydgeorgien til Antarktis. Vores planlagte landgang ved Sydorkney-øerne må aflyses på grund af alt for høje bølger. Men da vi omsider når frem til Den Antarktiske Halvø, lægger vinden sig, og solen lader sig se ind mellem de spredte snebyger.

Den Antarktiske Halvø byder på enestående landskaber, der er formet af is og sne. Januar 2010. Foto: Søren Skov.

Selv om Antarktis er øde, er det ikke en livløs ødemark. Langs med kysten og på isbjergene ses små ludende skikkelser her, dér og alle vegne. Her er millioner af pingviner. Med deres oprejste figur og sorthvide fjerdragt, der på afstand får dem til at ligne miniaturomennesker iklædt sort-hvide habitter, er de mange pingviner et dybt fascinerende syn.

På landjorden og på isbjerge synes de ofte både klodsede og komiske, når de med deres vraltende gang bevæger sig frem mod havet. Det lidt kejtede indtryk bliver styrket, når de ind imellem lægger sig ned på en snebane for derpå at glide af sted på bugen. Men så snart pingvinerne med et stort plop plumper ned i bølgerne, er de fuldstændigt forvandlet.

Lige så kiksede pingviner er på land, lige så elegante er de i havet. Her bolttrer de sig som delfiner. I det ene øjeblik springer de op af vandet, så de i en halvcirkel flyver hen over vandoverfladen, for i det næste øjeblik at forsvinde ned i dybet - blot for at dukke op igen et splitsekund senere.

En gruppe brillepingviner er på vej hjem til kolonien. Antarktis, januar 2010. Foto: Søren Skov.

Med deres avancerede svømmeteknik kan pingviner skyde en forrygende fart gennem vandet. Det er også nødvendigt. I dybet lurder en dødelig fare i form af den grumme søleopard - en kæmpesæl, der har specialiseret sig i jagt på netop pingviner.

Her er flere arter: Adeliepingvin, rempingvin og brillepingvin. På landgangene vandrer vi rundt ved pingvinkolonierne. Vi forsøger at holde en mindsteafstand på fem meter, men som regel kommer pingvinerne nærmere af sig selv. Flere gange er de så nær, at det er fristende at hilse på dem i luffen og sige pænt goddag.

Flere forskere har været bekymret for, om den tiltagende turisme i Antarktis ville forstyrre pingvinerne. De fleste steder i verden vil færdsel i så store fuglekolonier jo betyde en ødelæggende forstyrrelse. Ved den britiske station Port Lockroy, der ligger ved en af de mest populære landgange i Antarktis, har man derfor haft et langvarigt forskningsprojekt, hvor den ene halvdel af kolonien er lukket for besøgende, mens turisterne i den anden halvdel må gå midt mellem de ynglende pingviner i kolonien. Derpå har man undersøgt ynglesuccesen i de to områder, og konklusionen er, at det ikke gør nogen forskel, om der færdes mennesker i kolonierne eller ej.

At pingvinerne tilsyneladende er fuldstændigt ligeglade med mennesker er formentlig en følge af, at der ikke er landrovdyr i Antarktis.

En blå verden

I den korte, hektiske sommer, hvor det er lyst hele tiden, eksploderer mængden af næringsrigt krill - små krebsdyr - i havet omkring Antarktis. Hver sommer forvandles det isnende Polarhav derfor til et stort spisekammer for hvaler, der nu igen er almindelige i Sydhavet. Den antarktiske vågehval er ganske almindelig, men vi ser også pukkelhval, finhval og spækhugger.

Wilson's stormsvale og kappetrel er ganske almindelige. Også fine havfugle med eksotiske navne som sydpetrel og snepetrel lader sig se.

Dertil kommer, at her også er millioner af sæler, som tilmed er ganske tillidsfulde og kan betragtes på få meters afstand. Mens sælerne i Arktis - området omkring Nordpolen - er sky og nervøse, da det er deres lod i livet at være det foretrukne byttedyr for isbjørnen, er sælerne ved Antarktis helt uden naturlige fjender. De betragter derfor tillidsfuldt deres omverden. Også når der er menneskelige tilskuere.

Kappetrelten er ganske almindelig i Sydhavet. Antarktis, januar 2010. Foto: Søren Skov.

De mange pingviner, hvaler og sæler er i sig selv en overvældende oplevelse. Men det mest forunderlige i Antarktis er de enorme mængder af is og sne i ufattelige former og farver. Herhjemme er vi vant til, at is og sne er hvid. Til nød iblandet lidt jord, der gør isen beskidt og dermed grå eller brunlig. Men i Antarktis er isen ofte blå.

De sort-hvide pingviner på de blå isbjerge er som et syn fra en helt anden verden. Her er det en lille flok adeliepingviner, der har søgt op på isen. Antarktis, januar 2010. Foto: Søren Skov.

Antarktis er dækket af kilometertykke iskapper, hvor vægten af de øverste lag is presser luften ud af isen nedenunder. Og når luften presses ud af bræernes tykke is, bliver isen blå. Antarktis bliver derfor også kaldt for det blå kontinent. Men frem for alt er det et helt anderledes kontinent. Det eneste, der stadig er en ubeboet vildmark.

Her kan man stadig opleve en verden af i går, hvor mennesket kun er en flygtig gæst.

 Dato:
09. 04. 2012

 Skrevet af:
Søren Skov

 Fotos af:
Søren Skov

 Emner:
REJSER

 Tags:
ALBATROSSER, ANTARKTIS, PINGVINER, STORMFUGLE, SYDHAVET